

بانک‌های اسلامی رویاروی بانک‌های ربوی

مترجم: سهیل ایلداری

● در کشورهای اسلامی - که بسیاری از آنها فقیرند - بنا این که به اندازه کافی توسعه نیافته‌اند - بخش زیادی از جمعیت مسلمانان به خدمات بانکداری مناسب دسترسی ندارند زیرا مسلمانان مومن تمایل ندارند سپرده‌های خود را به نظام مالی رایج بپردازند تا این منابع را برخلاف اصول و تعالیم مذهبی‌شان اداره کنند.

بانک‌های اسلامی در جستجوی فراهم آوردن خدمات مالی در مسیری هستند که با آموزه‌های اسلامی سازگار باشد و اگر این بانک‌ها بتوانند توانایی‌های مالی بالقوه مسلمانان را جمع‌آوری کنند، قادر خواهند بود رشد و توسعه اقتصادی کشورشان را سرعت بخشند.

در این کشورها، رابطه نزدیکی میان توسعه بخش مالی و رشد اقتصادی وجود دارد. کشورهایی که نظام مالی آنها طیف وسیعی از خدمات مانند خدمات بخش بانکداری و بیمه را ارائه می‌کند، تمایل بیشتری به رشد سریع‌تر از خود نشان می‌دهند. بانک‌ها صرف‌نظر از این که اسلامی باشند یا ربوی، یک نقش اقتصادی بنیادین ایفا می‌کنند و به عنوان تسهیل‌کننده پرداخت‌ها شناخته می‌شوند. آنها همچنین سپرده‌گذاری را تقویت و تشویق می‌کنند و منابع را به صورت بهینه تخصیص می‌دهند. در سطح دنیا، دارایی‌های بانک‌های اسلامی به

مدت دو دهه از رشد دو رقمی برخوردار بوده است و امروزه این شیوه بانکداری در کشورهای اسلامی و برای انبوه جمعیت مسلمانان خود را به عنوان جانشینی برای بانک‌های متعارف (ربوی) معرفی کرده است. مطالعات نشان می‌دهد گسترش منابع بانک‌های اسلامی به عنوان محرکی برای رشد اقتصادی شناخته شده است و مشخص می‌دارد فراگیرشدن بانکداری اسلامی به توسعه اقتصادی کشورهای واقع در منطقه آفریقا، آسیا و خاورمیانه کمک خواهد کرد یا در جهت جبران عقب‌ماندگی‌ها مؤثر خواهد بود.

خیزش بانکداری اسلامی

چهاردهه قبل، بانکداری اسلامی در یک مقیاس کوچک مطرح شد تا شکاف نظام بانکداری رایج را پر کند. نظامی که با نیازهای مشتریان مومنین در کشورهای مسلمان چندان سازگار نبود. در این مدت ۲ عامل در رشد بانکداری اسلامی مؤثر بوده است:

● در آغاز دهه ۱۹۹۰ در مناطق روستایی مصر، مؤسسات وام‌دهی خرد اسلامی که از تعالیم اسلام پیروی می‌کردند، پا به عرصه وجود نهادند و اثبات کردند نظام بانکداری اسلامی می‌تواند شکل بگیرد. این تجربه به سرعت گسترش یافت و در کشورهای

چون اندونزی، مالزی و کشورهای واقع در جنوب صحرای آفریقا نمایان شد.

● عامل دیگری که بیشترین حمایت را در جهت گسترش بانکداری اسلامی فراهم آورد، تأسیس بانک توسعه اسلامی در جدّه (در سال ۱۹۷۵) بود. این عامل، انگیزه بیشتری را فراهم آورد تا بانکداری اسلامی به سرعت گسترش یابد و کارشناسان بانکداری اسلامی تمرکز یابند.

بانکداری اسلامی در ابتدای پیدایش نیاز داشت تا هر چه بیشتر از تفسیر محققان اسلامی از شریعت بهره گیرد. در چند سال آغازین فعالیت، این بانکها یک نظام آموزشی را برای کارکنان شان ترتیب دادند که تا این زمان به عنوان اساسی ترین شیوه برای گسترش بانکداری اسلامی شناخته می شود. در چند سال گذشته، نوآوری های فراوانی در زمینه بانکداری اسلامی رخ داده است که مهمترین مورد آن نظارت بر مدیریت نقدینگی و حسابداری است.

گسترش صکوک (اوراق قرضه اسلامی) در سال های گذشته نیز سیمای بخش مالی اسلامی را دگرگون ساخته است. اسلام دریافت بهره ثابت از اوراق قرضه را منع کرده است. اکنون صکوک به برکت بهره گیری از تکنیک های دقیق و موشکافانه مهندسی مالی، به یک صنعت چندین میلیارد دلاری تبدیل شده است.

افزایش قیمت نفت در سال ۲۰۰۰ نیز در راستای گسترش بانکداری اسلامی به مثابه یک عامل تسهیل کننده عمل کرد و حجم وسیعی از منابع را به سوی کشورهای عمده تولیدکننده نفت - یعنی همان کشورهایی که از مدتها قبل نظام بانکداری اسلامی را مورد استفاده قرار می دادند - سرازیر کرد.

در خلال دهه گذشته، دارایی های صنعت بانکداری اسلامی به طور متوسط ۱۵ درصد در سال رشد داشته است و بیش از ۳۰۰ مؤسسه مالی اسلامی ادعا دارند چند صد میلیارد دلار دارایی در اختیار دارند. دو سوم بانکهای اسلامی در خاورمیانه و شمال آفریقا مستقرند و بقیه آنها در منطقه جنوب شرقی آسیا و جنوب صحرای آفریقا فعالیت می کنند اما نباید از خاطر دور داشت که در اغلب این کشورها، بانک های اسلامی زیر سایه بانکهای ربوی قرار دارند.

بانکداری اسلامی و توسعه

نقش بانکداری اسلامی در رشد و توسعه اقتصادی را از دو منظر می توان بیان کرد: یکی از مهمترین مزایای پیدایش بانکداری اسلامی «افزایش واسطه های مالی» است. در بخش های وسیعی از کشورهای اسلامی بخش عمده ای از جمعیت از بانک استفاده نمی کنند. دنیای اسلام به نسبت سایر مناطق از سطح پایینی از توسعه بخش مالی برخوردار است. زیرا خدمات بانک های ربوی مورد رضایت مسلمانان معتقد نیست و از منابع مالی موجود به نحو مطلوبی استفاده نمی شود.

علاوه براین، چون بانکداری اسلامی وام گیرنده و وام دهنده را در سود و زیان معامله شریک می داند،

بنابراین یک مکانیزم کاهش ریسک را ارائه می کند که چنین چیزی در صحنه اقتصادهای در حال توسعه بسیار با اهمیت تلقی می شود.

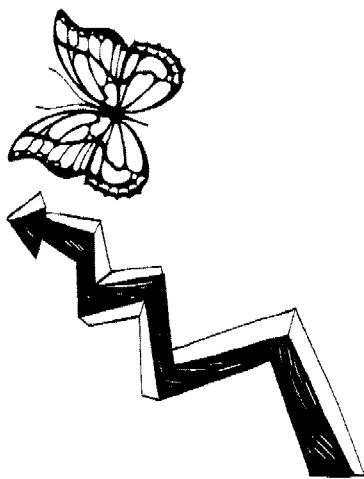
اقتصادها - چه در خاورمیانه، آفریقا یا شرق دور - اغلب دارای حجم بزرگی هستند و به دلیل وابستگی به بخش نفت از تنوع زیادی برخوردار نیست لذا نگرانی در مورد صادرات نفت و تغییر قیمت ها همواره احساس می شود. علاوه براین، گرایش زیادی به داشتن نرخ برابری ارز مدیریت شده یا ثابت وجود دارد.

بانکداری اسلامی چگونه گسترش یافت؟

بانکداری اسلامی احتمالاً به رشد و گسترش خود ادامه خواهد داد زیرا هنوز بخش زیادی از جمعیت

برخی از نتایج نیز قابل پیشگیری نیستند: نخست این که بانک های اسلامی در کشورهای که نظام بانکداری در آنها شکل گرفته بود، به سرعت رشد کرد. بانک های اسلامی خدماتی را ارائه می کردند که بانک های متعارف آن را ارائه نمی کردند، بنابراین به عنوان جانشینی برای بانک های رایج پدیدار شدند.

دوم این که کیفیت موسسات مالی یک کشور مثلاً نقش قانون یا کیفیت بروکراسی اداری از لحاظ آماری چندان چشمگیر نیست که بتوان در راستای تبیین گسترش بانکداری اسلامی از آن استفاده کرد. البته این حقیقت در مورد بانک های متعارف صادق نیست زیرا بانک های اسلامی به وسیله قانون شریعت هدایت می شوند در حالی که مناقشه ها در

سایر مؤسسات با استفاده از رویه های قضایی تسویه می شوند.

سوم، حادثه تروریستی یازدهم سپتامبر عامل مهمی در زمینه گسترش بانکداری اسلامی به شمار نمی رود زیرا این حادثه با افزایش قیمت نفت که به عنوان موتور محرکه بانکداری اسلامی است، مصادف بود.

بهره گیری از سیاستگذاری های جدید

در طول دهه گذشته، بانکداری اسلامی از یک بازار کوچک به یک صنعت بزرگ مبدل شده و به هدایت رشد اقتصادی جهان اسلام کمک شایان توجهی کرده است. بررسی ها به لزوم اعمال یکسری اصلاحات در بانک های اسلامی تأکید دارد و این که تغییر سیاست ها می تواند در گسترش بانکداری اسلامی مؤثر واقع شود.

تشویق یکپارچگی های منطقه ای از طریق گسترش توافق نامه های آزاد تجاری، ایجاد و حفظ یک فضای باثبات برای اقتصاد کلان کمک خواهد کرد تا نرخ های بهره در سطح پایینی قرار گیرد. افزایش درآمد سرانه از طریق اعمال اصلاحات ساختاری می تواند به رشد و گسترش بانکداری اسلامی کمک کند. گسترش بانکداری اسلامی همواره یک «نوشتارو» نیست بلکه مقوله ای است که خود به رشد باثبات و توسعه نیاز دارد. ●

۱/۶ میلیارد نفری مسلمانان به خدمات بانکی دسترسی ندارند. شناخت چگونگی گسترش بانکداری اسلامی به شکل گیری توصیه های سیاستی کمک خواهد کرد. البته تصور می شود این نکته در ورای تحولات ناشی از گسترش بانکداری اسلامی در سراسر جهان در حد فاصل سال های ۲۰۰۶-۱۹۹۲ پنهان مانده است. آیا بانکداری اسلامی می تواند جانشین یا متمم برای بانکداری ربوی باشد؟

مطالعات نشان داد و جای شگفتی هم ندارد که احتمال گسترش بانکداری اسلامی در یک کشور مفروض با نسبت جمعیت مسلمانان به جمعیت کل کشور، درآمد سرانه، قیمت نفت و ثبات اقتصاد کلان در ارتباط است.

نرخ بهره در گسترش بانکداری اسلامی تأثیر منفی دارد و این نکته بازتابی از تحمیل «معیارهای ضمنی» به بانک های اسلامی است. گرچه احتمال می رود اشخاص معتقد سپرده های خود را فقط به بانک های اسلامی بسپارند ولی سایر مصرف کنندگان تمایل دارند سپرده های خود را بر مبنای نرخ بهره در اختیار بانک های متعارف قرار دهند. نرخ های بهره بالاتر در سر راه گسترش بانکداری اسلامی و جذب سپرده های افرادی که اعتقاد کمتری به این نظام دارند، از طریق ایجاد فرصت های هزینه مشکلاتی پدید می آورد.